

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Muu järjestö [Kuurojen Palvelusäätiö]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Osa pykälistä on niin yleisluontoisia, että lain konkreettinen soveltaminen on haasteellista. Tämä tulee aiheuttamaan yhdenvertaisuuden vaarantumista hyvinvointialueiden välillä.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

STM:n osallisuustyöryhmän loppuraporttia ei ole käytetty riittävässä määrin tämän esityksen pohjana, vaikka osallisuustyöryhmän loppuraportti oli monen tahon yhteinen kanta ja sitä lausunnoissa kannatettiin laajasti. Olennaisin näistä on muutosehdotus, jonka mukaan asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin palveluista päätettäessä poiketa vain perustellusta syystä ja tämä syy on kirjattava päätökseen.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lain perusteluissa (s. 159) todetaan: ”Koska pelkkä diagnoosi tai vamman vaikeusaste ei kerro vamman aiheuttamasta toimintakyvyn heikentymisestä tai avun ja tuen tarpeesta, tämän esityksen lähtökohtana määriteltäessä vammaisen henkilön oikeutta saada palvelua on henkilön yksilöllinen avun ja tuen tarve.”

Toisaalla perusteluissa (s. 161) todetaan: ”Oikeus palvelun saamiseen ei enää perustuisi diagnoosiin, vaan vamman aiheuttamaan toimintakyvyn heikentymiseen ja siitä johtuvaan avun ja tuen tarpeeseen. Esimerkiksi pelkkä aistivamma, kehitysvamma tai liikuntavamma ei automaattisesti oikeuttaisi palvelun saamiseen.”

Vaikka perusteluissa halutaan korostaa lähtökohtaa, että oikeutta palvelujen saamiseen tarkastellaan yksilöllisen tarpeen kautta eikä diagnoosiperustaisesti, on esimerkkiryhmien esille nostaminen tässä yhteydessä ongelmallista. Tällä tarkoitamme (s. 161) virkettä ”Esimerkiksi pelkkä aistivamma, kehitysvamma tai liikuntavamma ei automaattisesti oikeuttaisi palvelun saamiseen.” Jos perusteluissa mainitaan tietyt vammaryhmät, mutta ei kaikkia, voi nimettyjen ryhmien osalta lain soveltamisessa käydä niin, että heidän asemansa ei ole yhdenvertainen muiden vammaryhmien kanssa. Ehdotamme em. virkettä poistettavaksi lain perusteluista.

Vastausta vaille jää, miten yksilöllisen avun ja tuen tarve osoitetaan, kuka sen määrittelee? Asiakkaan esittämästä tuen ja avun tarpeesta voitaisiin palveluista päätettäessä poiketa vain perustellusta syystä ja tämä syy on kirjattava päätökseen.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Lain perusteluissa (s. 161) todetaan: ”Vammaissopimuksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa”.

Kuitenkin lakiehdotuksessa 2 § vammaisen henkilön määritelmä kuuluu seuraavasti: ”Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen tai psyykkinen toimintakyky on pitkäaikaisesti heikentynyt.” Soveltamisalan vammaisen henkilön määritelmästä puuttuu siis kokonaan aistivammat. Tämä tulee korjata lakiehdotukseen korvaamalla nykyinen vammaisen henkilön määritelmä YK:n vammaissopimuksessa todetulla määritelmällä.

Vastaavasti perusteluteksteihin on lisättävä fyysisten, psyykkisten ja kognitiivisten toimintarajoitteiden lisäksi aistivammoihin liittyvät rajoitteet, esim. (s. 161): ”Toimintakyvyn olennaisella heikentymisellä tarkoitettaisiin sitä, että vamma tai sairaus yhdessä henkilön ympäristön ja yksilöllisen tilanteen kanssa estää tai vaikeuttaa henkilön osallistumista ja suoriutumista tavanomaisessa elämässä. Heikentynyttä toimintakykyä kuvataan tässä ehdotuksessa myös termillä toimintarajoite. Toimintarajoitteet voivat olla fyysisiä, psyykkisiä tai kognitiivisia.”

Vammaispalvelulain perusteella myönnetty palvelut ovat vammaiselle henkilölle maksuttomia. Soveltamisalan tiukka määritelmä siirtää osan palvelua tarvitsevista vammaisista henkilöistä sosiaalihuoltolain mukaisten maksullisten palvelujen piiriin, mikä vaarantaa osalla vammaisista henkilöistä ennestään tiukan taloudellisen toimeentulon. Maksuttomien palvelujen muuttuminen maksulliseksi on uhka yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Valmennuksen määrittelemineen subjektiiviseksi oikeudeksi on myönteinen asia. Lakiehdotuksen muotoilu, että vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta: 1) tavanomaisessa elämässä tarvittavien taitojen opetteluun; 2) kommunikointiin; 3) elämän merkittäviin muutostilanteisiin on kannatettava, sillä se konkretisoi tarpeellisella tavalla valmennuksen sisältöjä ja tavoitteita.

Lakipykälässä todetaan kahteen kertaan, että valmennukseen on oikeus, jos sitä tarvitaan välttämättä. Tämä tulisi korvata ilmaisulla ”vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta yksilöllisen tarpeen mukaan”.

Perusteluissa linjataan, että valmennusta antaville henkilöille ei asetettaisi yleisiä pätevyysvaatimuksia. Tästä poiketen viittomakielen opetus ja erilaisten kommunikointikeinojen opetus ja ohjaus on toteutettava siihen koulutuksen ja pätevyyden saaneiden ammattihenkilöiden toimesta.

Huomioita kohtaan ”Valmennus kommunikointiin”:

Nykytilanteessa osalle kuuroista tai kuulovammaisista lapsista ei myönnetä viittomakielen tai tukiviittomien opetusta sillä perusteella, että kuulonkuntoutuksessa ei sitä katsota tarpeelliseksi kuntoutuksen näkökulmasta. Kielen ja kommunikoinnin opetuksessa lääketieteellinen näkemys ei tulisi olla määräävä asiasta päätettäessä. Jyväskylän yliopiston ja Niilo Mäki -instituutin yhteisesti toteuttamassa Viittomakieltä omaksuvien lasten kielellisen kehityksen arviointi, kartoitus ja tukitoimenpiteet-hankkeessa (Vikke-hanke) tehdyn kartoituksen mukaan lasten viittomakielen kehityksessä on viivettä pääosin siksi, että viittomakielen opetusta on saatu epäsäännöllisesti ja vähemmän kuin on haettu.

Riittävä valmennukseen panostaminen lapsuudessa säästää kalliilta ja usein tehottomilta korjaavilta palveluilta tulevaisuudessa.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Myönteinen asia, että tämä on nostettu laissa esiin ja määritelty omaksi palvelukseksi.

18. Onko tuesta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Myönteinen asia, että tämä on nostettu laissa esiin ja määritelty omaksi palvelukseksi.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Asumisen tuki (14 §) on lakiehdotuksen palveluista selkeästi yleisluontoisin ja epäkonkreettisin. Asumisen tuen tapoja tai muotoja ei määritellä lainkaan. Tämä on epäkohta, sillä ehdotettu pykälä ei tue lain soveltajia yhdenmukaisten palvelujen järjestämisessä ja vaikeuttaa asumisen tukea tarvitsevien vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia hakea asumisen tuen palveluita. Tämänhetkissä Valviran luissa ja kaupunkien ja sote-alueiden sopimuksissa asumispalvelut on jaettu eri tasoille tuen tarpeen mukaan. Mikä vaikutus lain muuttamisella geneeriseksi on olemassa oleviin palveluasumisen lupiin ja palveluasumisen luokkiin (tehostettu, palveluasuminen, tuettu)?

Perustelutekstissä (s. 211) todetaan: ”Jotta säännös mahdollistaisi asumisen tuen jatkuvan kehittämisen, säännöksessä ei yksityiskohtaisesti määritellä asumisen tuen malleja ja toteuttamistapoja.” Tämä perustelu on ontuva, sillä palveluita ja tukimuotoja voidaan kehittää, vaikka toteuttamistapoja olisikin määritelty.

Perustelutekstissä (s.212) todetaan: ”Palveluna asumisen tuki toteuttaisi osaltaan lain tarkoitusta tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Vammaissopimuksen 19 artikla edellyttää, että vammaisen henkilön yhdenvertainen oikeus elää yhteisössä toteutuu ja asumisen järjestämisessä kunnioitetaan vammaisen henkilön tahtoa ja mielipidettä sen suhteen, missä ja kenen kanssa hän asuu.” Viittomakielisten ja viittomakieltä/viittomakommunikaatiota käyttävien henkilöiden osalta esimerkiksi ”yhdenvertainen oikeus elää yhteisössä” voi tarkoittaa tarvetta ja toivetta asua ryhmämuotoisesti samankielisessä

yhteisössä ennemmin kuin yksin omassa asunnossa. Lisäksi itsemääräämisoikeus ei voi toteutua eivätkä vammaisen henkilön palvelutarpeet tule luotettavasti esiin, jos palveluissa ei huomioida vammaisen henkilön käyttämää kieltä tai kommunikointitapaa.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

-

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

-

Vartiainen Minna
Kuurojen Palvelusäätiö